גג א ב מיי' פ"ג מהל' ברכות הלכה ח' סמג עשין כז טור ש"ע סי' קפז וקפח:

נד ג מיי' פ"ט הלכה ה' וסמג שם עוש"ע ש"ע סי' קפח סעיף ה ס:

נה ד ה מיי' שם הל' ג סמג שם טור ש"ע סי' קפז:

רב נסים גאון

דאמר רב מתנה אותו היום שציוהו הרוני ביתר לעבודה ותקנו השבר והמעבר. בסוף מסכת תענית (דף כז) שנינו אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב ואמו"ר בגמ' רב מתנה אמר יום שציוהו הרוני ביתר בו לעבודה הדתינגו רב מתנה כי דיבר שנים לעשות את יום מ"ו באב בשמונה היא קבורת אלו הדרונים ואיזה למעשה דביתר ובמה נדרנו בה והאיך נתגלגל הדבר מפרש במסכת נשים בפרק דנזקין (דף ז) ובגמ' דסוף תענית דבני מערבא: **שנו** ניתנה בנ' בריתות. דבין מפרש בספרי (פרשת ראה) כנגד נ' בריתות שברת הקב"ה עם ישראל אחד בחרב ואחד בערבות מואב ואחד בהר גרזים ובהר עיבל ובגמ' מוטה בפ' ואלו

[יתכן לפיות זו ברכת השמח את ה' אלהיך זו ברכת הזן וכן הקמיקו תוס' לעיל מו. ד"ה עד היכן]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ברכת המזון כשעה שנמנו: (ב) שם ה' אלהיך אשר דייקר: (ג) רש"י ד"ה כדתנא קמא כו' אלא כדרבי ולא גרסינן כדרבי אשר נתן לך זה הטוב וכמוניב הס"ד: (ד) ר"ה אינו לדיך לק"ו זה הס"ד ואח"כ מ"ש אלא: (ה) ר"ה התורה נתנה וכו' כסיני נ"ב תנא מולין הר גרזים והר עיבל וממנים אהל מועד ולאיהך תנא הר סיני ואהל מועד חדא הוא דכלנא נאמרו כסיני ומרעוים כאהל מועד וע"ש כמ' אלו נאמרים דף ט:

[שבת ב. מ"ק כח. יומא לח: תענית כו:]

דברים ח

הגהות הגר"א

(א) גמ' וברכת זו ברכת הזמנן אות ה' אלהיך זו ברכ' הזן. כל"ל: (ב) שם כשהוא רענ לא כ"ש דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא תומר. כל"ל (וע' בירושלמי): (ג) שם וברכת. נ"ב אות ה' אלהיך:

גליון הש"ס גמ' יהוסף תקן. עיין תפנ"ן מ"ב (שנין קפא):

קמן שהגיע לחיוך מחויב דרבנן דאמר חייב לחזכו אבל עליו אין שום חיוב והקשה לפירושו מכל מקום פיון שהיו מן התורה כיון דמתחיל בין רחם בין מחמיר: **בברכה שתקנו חכמים.** כהטוב והמטיב: **איבא ביניידו דיעבד.** לרבנן בתרלי מהדרינן ליה: בדתנא קמא גרסינן אשר נתן לך זו הטוב והמטיב ולא גרסינן כיבנה תקנוך אלא בדרבי: (ג): **בשהוא שבע.** מלמד שהברכה מעין שלש ברכות: **בשהוא רעב.** יהוא בא לסיים את לעבו ע"י בריאתו שלא הרגיש ב"ה לא כל שכן לריך לברך להקב"ה יותר: **אינו צריך.** לק"ו זה (ד) ולא גרסי' בדברי אשר נתן לך זה הטוב והמטיב: **אלא ובירך את ד' אלהיך.** ברך על לחמך: **כי הוא ברך הבא ואחרי כן יאכלו הקרואים.** למדך שטעון לברך לפני אכילה על הבא הוא אומר ברוך אשר קדשנו במלותיו וצונו לאכול את הבא ויכין לוגו והבשר אוכל (דברים יב): **וכל פה דמה.** היו מאכילות בדבריכן: **שאין מלכות נוגעת בהברתה.** לפי שמאכיל היה המברך מגיע את ישראל ואוכל המברך מוגל את הברכה לוגו ואוכל בפי עמה: בין מדה טובה. המוכה מדה טובה היא: **ומלכות בית דוד בבונה ירושלים.** שאל ידו נתקדשה ירושלים: **צריך שיזכור בה ברית.** בברכת המזון שאל ידי ברית נתנה לאברהם בברית מילה (בראשית יז) ונתתי לך ולזרעך אחריך את הארץ מגוריך: **צריך שיזכור בה תורה.** שלא בזכות התורה נתנו לנו את הארץ שנאמר ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים (בראשית לב) ויאמר אליהם מחנה אלהים זה (ה) **צריך שיקדים ברית לתורה.** כגון על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ועל חיים שחוננתנו: **תורה נתנה** (ה) **בשלש בריתות.** בשלשה מקומות נתנה תורה לישראל בסיני בחורב מועד ובכרי גרזים ובערבות מואב ובכל אחד נכרתה ברית בתסכת סוטה (דף מ.) אלוה בכלנו ולאלוה בכרם וכו' וכן באהל מועד (דברים כח) אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל באהל מועד המובא ברית אשר כרת עמם בחורב (שם כט) ומאמרם את דברי הברית וגו':

מילה

ובשבת מתחיל בנחמה. כלומר אינו לריך לומר לא לסיים ולא להתחיל בשל שבת אלא מתחיל ומסיים בנחמה בגין ירושלים קרי נחמה בל היכי דמתחיל בין רחם בין מחמיר: **בברכה שתקנו חכמים.** כהטוב והמטיב: **איבא ביניידו דיעבד.** לרבנן בתרלי מהדרינן ליה:

תורה אור

טבל עמהם אלא בציר ולא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת מצטרף ולהוציא את הרבים ידי חובתם אינו מוציא עד שיאכל כזית דגן אמר רב חנא בר יהודה מישמיה דרבא הלכתא אכל עלה ירק ושתה כוס של יין מצטרף להוציא אינו מוציא עד שיאכל כזית דגן אמר רב נחמן אמשה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן יהושע תקן להם ברכת הארץ (ו) כיון שנכנסו לארץ דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש הטוב והמטיב כיבנה תקנוהו חכמים ביתר דאמר רב מתנא *אותו היום שניתנו לקבורה: תנו רבנן סדר ברכת המזון כך היא ברכה ראשונה ברכת הזן שניה ברכת הארץ שלישית בונה ירושלים רביעית הטוב והמטיב יובשבת מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה ואומר קדושת היום באמצע רבי אליעזר אומר רצה ואומרה בנחמה אומרה בברכת הארץ אומרה בברכה שתקנו חכמים ביבנה אומרה וחכמים אומרים אינו אומרה אלא בנחמה בלבד חכמים היינו תנא קמא איבא ביניידו דיעבד: *תנו רבנן מנין לברכת המזון מן התורה שנאמר ◦ואכלת דברים ח והיית ◦ויעקב אמר ◦ויבא ◦ויקרבם ◦ויחלם ◦ויראם ◦ויקם את המלך (דברים ח): **צריך שיקדים ברית לתורה.** כגון על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ועל חיים שחוננתנו: **תורה נתנה** (ה) **בשלש בריתות.** בשלשה מקומות נתנה תורה לישראל בסיני בחורב מועד ובכרי גרזים ובערבות מואב ובכל אחד נכרתה ברית בתסכת סוטה (דף מ.) אלוה בכלנו ולאלוה בכרם וכו' וכן באהל מועד (דברים כח) אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל באהל מועד המובא ברית אשר כרת עמם בחורב (שם כט) ואמרם את דברי הברית וגו':

מילה

◦ובירך את לחמך ואת מים ◦ויקיך אל תקרי ◦וברך אלא ◦ויברך אמרתי קרוי לחם קודם שיאכלנו ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר ◦בבאכם העיר כן תמצאון אותו בטרם יעלה הבמתה לאכול כי לא יאכל העם עד בואו כי הוא יברך הזבח אחרי כן יאכלו הקרואים וכל כך למה לפי שהנשים דברניות הן ושמואל אמר בדי להסתכל ביפיו של שאול הכתיב ◦משכמו ומעלה גבוה מכל העם ורבי יוחנן אמר לפי שאין מלכות נוגעת בהברתה אפי' כמלא *נימא ואין לי אלא בברכת המזון בברכת התורה מנין אמר ר' ישמעאל ק"ו של חיי שעה מברך על חיי עולם"ב לא כ"ש רבי חייא בר נחמני תלמידו של רבי ישמעאל אומר משום רבי ישמעאל אינו צריך הרי הוא אומר ◦על הארץ הטובה אשר נתן לך ולהלן הוא אומר ◦ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה וגו' ר"מ אומר *ומנין שכשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה ת"ל אשר נתן לך ה' אלהיך (ז) דיינך בכל דין שדנך בין מדה טובה ובין מדה פורענות רבי יהודה בן בתירה אומר אינו צריך הרי הוא אומר טובה *טובה זו תורה ובן הוא אומר ◦כי לקח טוב נתתי לכם הטובה זו בנין ירושלים ובן הוא אומר הבר הטוב הזה והלבנון: תניא רבי אליעזר אומר כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו נחום הזקן אומר צריך שיזכור בה ברית רבי יוסי אומר צריך שיזכור בה תורה כפלימו אומר ◦צריך שיקדים ברית לתורה שזו נתנה בשלש בריתות

חזו

תענית לא. כ"ב קמא: שאין מלכות נוגעת בהברתה. לפי שמאכיל היה המברך מגיע את ישראל ואוכל המברך מוגל את הברכה לוגו ואוכל בפי עמה: בין מדה טובה. המוכה מדה טובה היא: ומלכות בית דוד בבונה ירושלים. שאל ידו נתקדשה ירושלים: צריך שיזכור בה ברית. בברכת המזון שאל ידי ברית נתנה לאברהם בברית מילה (בראשית יז) ונתתי לך ולזרעך אחריך את הארץ מגוריך: צריך שיזכור בה תורה. שלא בזכות התורה נתנו לנו את הארץ שנאמר ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים (בראשית לב) ויאמר אליהם מחנה אלהים זה (ה) צריך שיקדים ברית לתורה. כגון על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ועל חיים שחוננתנו: תורה נתנה (ה) בשלש בריתות. בשלשה מקומות נתנה תורה לישראל בסיני בחורב מועד ובכרי גרזים ובערבות מואב ובכל אחד נכרתה ברית בתסכת סוטה (דף מ.) אלוה בכלנו ולאלוה בכרם וכו' וכן באהל מועד (דברים כח) אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל באהל מועד המובא ברית אשר כרת עמם בחורב (שם כט) ואמרם את דברי הברית וגו': ובירך אלא ויברך אמרתי קרוי לחם קודם שיאכלנו ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר כבואכם העיר כן תמצאון אותו בטרם יעלה הבמתה לאכול כי לא יאכל העם עד בואו כי הוא יברך הזבח אחרי כן יאכלו הקרואים וכל כך למה לפי שהנשים דברניות הן ושמואל אמר בדי להסתכל ביפיו של שאול הכתיב משכמו ומעלה גבוה מכל העם ורבי יוחנן אמר לפי שאין מלכות נוגעת בהברתה אפי' כמלא נימא ואין לי אלא בברכת המזון בברכת התורה מנין אמר ר' ישמעאל ק"ו של חיי שעה מברך על חיי עולם"ב לא כ"ש רבי חייא בר נחמני תלמידו של רבי ישמעאל אומר משום רבי ישמעאל אינו צריך הרי הוא אומר על הארץ הטובה אשר נתן לך ולהלן הוא אומר ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה וגו' ר"מ אומר ומנין שכשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה ת"ל אשר נתן לך ה' אלהיך (ז) דיינך בכל דין שדנך בין מדה טובה ובין מדה פורענות רבי יהודה בן בתירה אומר אינו צריך הרי הוא אומר טובה *טובה זו תורה ובן הוא אומר כי לקח טוב נתתי לכם הטובה זו בנין ירושלים ובן הוא אומר הבר הטוב הזה והלבנון: תניא רבי אליעזר אומר כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו נחום הזקן אומר צריך שיזכור בה ברית רבי יוסי אומר צריך שיזכור בה תורה כפלימו אומר ◦צריך שיקדים ברית לתורה שזו נתנה בשלש בריתות

מגלת

[לעיל לח.]

שמות כב

שמות לא ט

שם

שמות כד

לקמן מד.

[לעיל ה. וש"נ]

מגלי ד